

Χ. ΓΙΑΝΝΟΥΛΑΚΗ

Ο ορισμός

Πρόσφυγας ονομάζεται, σύμφωνα με τη Σύμβαση της Γενεύης για τους πρόσφυγες, κάθε άνθρωπος που βρίσκεται έξω από το κράτος του οποίου είναι πολίτης εξαιτίας δικαιολογημένου φόβου ότι εκεί θα υποστεί διωγμούς λόγω της φυλής, της θρησκείας ή της εθνικότητάς του, ή ακόμα εξαιτίας της ιδιότητας του μέλους μιας ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας ή των πολιτικών του απόψεων (πολιτικός πρόσφυγας), και επιπλέον τού είναι αδύνατο να εξασφαλίσει προστασία από τη χώρα του, ή, εξαιτίας του φόβου αυτού, δεν επιθυμεί να τεθεί υπό αυτή την προστασία.

Η Ελληνική Ψυχαναλυτική Εταιρεία με τους Γιατρούς του Κόσμου στην Μόρια

Η σχέση του κ. Νίκου Τζαβάρα (Καθηγητής Ψυχιατρικής, Διδάσκων Ψυχαναλυτής, μέλος της Γερμανικής και της Ελληνικής Ψυχαναλυτικής Εταιρείας και της Διεθνούς Ψυχαναλυτικής Ένωσης) με τους Γιατρούς του Κόσμου είναι μακροχρόνια στο πλαίσιο της συνεχούς προσπάθειας επαγρύπνησης έναντι του ρατσισμού, της ξενοφοβίας και της υπογράμμισης της ανάγκης της υπεύθυνης συμμετοχής του κάθε πολίτη, πόσο μάλλον των ψυχαναλυτών στα σημαντικά επίκαιρα προβλήματα. Η παραπάνω σχέση είχε ως αποτέλεσμα, εν μέσω πολλών άλλων δράσεων, και τη δική μου παρουσία σε έναν από τους πιο πολύπαθους και συζητημένους τόπους πρώτης υποδοχής προσφύγων στην Ελλάδα, στην Μόρια της Μυτιλήνης. Αναφέρω από την ιστοσελίδα των Γιατρών του Κόσμου (με την άδεια τους): «Η Ελλάδα εξακολουθεί να αποτελεί τη βασική πύλη εισόδου της Ευρωπαϊκής Ένωσης για υπηκόους τρίτων χωρών (πρόσφυγες και οικονομικούς μετανάστες). Λόγω των υψηλών πιέσεων και αναγκών για παροχή υπηρεσιών πρώτης υποδοχής... οι Γιατροί του Κόσμου ανταποκρίνονται με το πρόγραμμα Πρώτης Υποδοχής όπου περιλαμβάνεται ο ιατρικός έλεγχος, η παροχή πρωτοβάθμιας περίθαλψης και φροντίδας, η παροχή ψυχοκοινωνικής υποστήριξης, η διάθεση φαρμακευτικών σκευασμάτων, κλινοσκεπασμάτων, ειδών ατομικής υγιεινής, ιματισμού και υπόδησης στην Κινητή Μονάδα Β, που δραστηριοποιείται στην περιοχή Μόρια της Λέσβου».

Στο πλαίσιο του προγράμματος «Ενίσχυση της λειτουργίας των Κινητών Μονάδων Πρώτης Υποδοχής, για τις διαδικασίες πρώτης υποδοχής, σε περιοχές υπό υψηλή πίεση μεταναστευτικών ροών» περιλαμβάνεται και η δική μου αποστολή για την εποπτεία της ομάδας των εργαζόμενων, που το τελευταίο δίμηνο του 2016 αποτελείται από 57 άτομα. Δυο φορές τον μήνα, λαμβάνουν χώρα δυο δίωρες ομαδικές συναντήσεις με το προσωπικό. Η παρουσία τους δεν είναι υποχρεωτική και μπορούν να μεταπηδούν από την μία ομάδα στην άλλη αν και, για τη συνέχεια, σκέφτομαι ότι η σταθερή δέσμευση συμμετοχής του καθενός σε μια ομάδα θα διευκολύνει καλύτερα την ελεύθερη επικοινωνία τόσο δύσκολων συναισθημάτων όσο αυτών που βιώνουν τα μέλη των Γιατρών του Κόσμου.

Οι ομαδικές εποπτείες, πιο συγκεκριμένα, έχουν ως στόχο την συνειδητοποίηση ανώριμων αμυντικών μηχανισμών και την ενδυνάμωση των ώριμων μηχανισμών άμυνας του προσωπικού που διευκολύνουν τόσο την ψυχική υγεία του κάθε μέλους όσο και την παραγωγική αποτελεσματικότητα της ομάδας σε τόσο αγχογόνες (τραυματικές, ορθότερα)

συνθήκες. Για παράδειγμα, η συνειδητοποίηση των πιο ανώριμων αμυντικών ψυχικών κινήσεων, για παράδειγμα της μετατροπής του (ασυνείδητου) θυμού (που γεννάει η υπερβολική πίεση από τους πρόσφυγες στους Γιατρούς του Κόσμου για να πάρουν την «ευαλωτότητα» που θα τους φέρει πιο γρήγορα κοντά στη «διαδικασία ασύλου») στο αντίθετο (υπερβολική ανοχή συμπεριφορών των επωφελούμενων ακόμη και όταν γίνονται εμφανώς επιθετικοί λόγω κόπωσης και απόγνωσης). Στόχος είναι η αντικατάσταση από πιο ενδεδειγμένες αντιδράσεις, όπως η επιμονή στην ορθολογική ενημέρωση σχετικά με τις καθυστερήσεις στην εν λόγω διαδικασία λόγω γενικότερων προβλημάτων στο προσφυγικό ζήτημα. Η, η καλλιέργεια της δυνατότητας για ελεύθερη συζήτηση γύρω από την γέννηση ρατσιστικών στάσεων στον πληθυσμό της Λέσβου αλλά και, εν σπέρματι, εντός του καθενός ώστε να υπάρξει η καταλληλότερη καταπολέμησή τους. Εν μέσω των παραπάνω στόχων, η αποδοχή των ορίων στη δυνατότητα ανακούφισης των προβλημάτων που προκύπτουν και η αποδοχή του φόβου μπροστά στους υπαρκτούς κινδύνους αποτελούν επίσης σημαντικά ζητούμενα της ομαδικής εποπτείας. Η δόμηση μιας συνεκτικής ομάδας είναι απαραίτητη για να μπορεί με τη στήριξη και το πλαίσιο κατανόησης των διαφόρων ψυχικών αντιδράσεων των μελών να προστατεύσει τα μέλη της ομάδας αλλά και να βελτιώσει το έργο που παράγουν. Εντύπωση δημιουργεί η ύπαρξη δυνατών δεσμών μεταξύ των μελών (μεγαλύτερη φυσικά μεταξύ των μελών του παλαιού προσωπικού) και το χιούμορ των περισσοτέρων που ελαφραίνει το βάρος μιας τόσο δύσκολης αποστολής.

Το έργο των Γιατρών του Κόσμου είναι, όπως φαίνεται και από τα παραπάνω, ιδιαίτερα απαιτητικό και, εν πολλοίς, «ανέφικτο». Οι αντικοινωνικές προσωπικότητες που ανευρίσκονται εντός του πληθυσμού των επωφελούμενων, ο Πύργος της Βαβέλ που δημιουργείται από τόσες πολλές ομάδες εργαζόμενων, εθελοντών και προσφύγων, η ανεπάρκεια του πλαισίου λειτουργίας της Πρώτης Υποδοχής αποτελούν επιπρόσθετες δυσμενείς συνθήκες. Οι Γιατροί του Κόσμου καλούνται να κινηθούν με έναν οργανωμένο τρόπο σε ένα πολύ χαοτικό πλαίσιο και να καλύψουν ανάγκες ιατροφαρμακευτικές ενός βαρύτατα τραυματισμένου πληθυσμού σε συνθήκες που επιμηκύνουν τον τραυματισμό και ενεργούν ως ένα Τραύμα στο εδώ και τώρα. Αυτό καθιστά τη θέση τους σχεδόν «αδύνατη» με ό,τι έχει ως επίπτωση στη δική τους ψυχική λειτουργία, του καθενός ξεχωριστά. Σε αυτό το πλαίσιο, πριν αναφερθώ σε πιο συγκεκριμένα περιστατικά, θέλω να τονίσω ότι στις επτά έως τώρα επισκέψεις μου στη Λέσβο, τις ομαδικές εποπτείες καθώς και την επίσκεψη των ιατρικών (και του όλου καταυλισμού) στη Μόρια έμεινα εντυπωσιασμένη από την οργάνωση και την αποτελεσματικότητα της ομάδας τους που λειτουργεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, μέσα σε τόσο δύσκολες συνθήκες. Οφείλω να κάνω ιδιαίτερη μνεία στον υπεύθυνο πεδίου κ. Δημήτρη Παπανδρέου και τη διοικητικό κ. Ηλέκτρα Κουτσομάνη για την ανθρώπινη υποδοχή, την οργάνωση των ομάδων και την παροχή όλων όσων χρειάζομαι για να φέρω εις πέρας την εργασία μου (από την εξεύρεση του κατάλληλου χώρου για τη λειτουργία των ομάδων εποπτείας, την ενημέρωση των εργαζόμενων, την οργάνωση της μετακίνησης μου από και προς τη Μόρια το ταχύτερο δυνατόν, ώστε να αυξηθεί ο πραγματικός χρόνος που διαθέτω στη φροντίδα των προσφύγων). Η τελευταία αυτή δραστηριότητα λαμβάνει χώρα κατόπιν του αιτήματος των ψυχολόγων και κοινωνικών επιστημόνων της ομάδας και με μεγάλη προετοιμασία από μέρους τους: η μακροχρόνια παραμονή των προσφύγων στον καταυλισμό αυξάνει την ανάγκη αντιμετώπισης των ψυχολογικών προβλημάτων που παρουσιάζονται αναπόδραστα μετά την κάλυψη των αναγκών επιβίωσης και των οργανικής τάξεως νοσημάτων. Μετατραυματικά σύνδρομα ιδιαίτερης οξύτητας, όπως είναι αναμενόμενο, καθώς και ποικίλες αγχώδεις διαταραχές αλλά και ψυχωτικές αποδιοργανώσεις σε ασθενείς που είναι ευάλωτοι δημιουργούν την ανάγκη

ψυχιατρικής διάγνωσης και φαρμακευτικής αντιμετώπισης (για να μην μιλήσω για νοσηλεία). Το κενό της ύπαρξης κατάλληλης ψυχιατρικής περίθαλψης στο νοσοκομείο της Λέσβου (υπάρχει μόνο μία ψυχίατρος που δεν μπορεί να καλύψει με εφημερίες όλες τις ημέρες, ούτε να δεχθεί προς συνταγογράφηση όσους πρόσφυγες τη χρειάζονται) οφείλει να καλυφθεί από τους Γιατρούς του Κόσμου, κάτι που είναι «αδύνατον». Το «αδύνατον» του έργου απαιτεί και μεγάλη αντοχή στην ματαίωση των ιδίων αλλά και θεραπευτικές δεξιότητες στην αντιμετώπιση της οργής που γεννάει η ματαίωση της προσμονής για την κατάλληλη φροντίδα στους πρόσφυγες. Η δημιουργικότητα του προσωπικού με την ανάθεση σε επωφελούμενους μιας μικρής εργασίας που βοηθάει την ένταξη τους στον καταυλισμό (για παράδειγμα, στην αποθήκη του ρουχισμού) είναι παράδειγμα προς μίμηση. Στο βαθμό που παρατείνεται η διαμονή των επωφελούμενων στον καταυλισμό, είναι απαραίτητο να ληφθεί μέριμνα κεντρικής (κρατικής) οργάνωσης αντίστοιχων δράσεων σε ευρύτερο επίπεδο (σε μεγαλύτερο αριθμό επωφελούμενων) και δημιουργία και άλλων χώρων υποδοχής, κάτι που προσκρούει φυσικά στην τοπική κοινωνία που αντιδράει πια, σε συνθήκες κόπωσης και απογοήτευσης, καχύποπτα εάν όχι εχθρικά στους πρόσφυγες. Όπως Μυτιληνιοί μου λένε όταν τους συναντώ: «Εδώ δεν στέλνουν για μας ψυχίατρο/ψυχαναλυτή, στέλνουν για τους πρόσφυγες;» Τέλος, μεγάλης σημασίας για την όλη λειτουργία είναι η ευαίσθητη υποομάδα των διερμηνέων που βαρύνεται ιδιαίτερα από την πρώτη ακρόαση, στην μητρική γλώσσα, όλων των βασάνων των επωφελούμενων (ενώ συχνά οι ίδιοι είναι αντιμέτωποι με συνεχή και βαρύτατα τραύματα, για παράδειγμα, θάνατο συγγενών πρώτου βαθμού στην πατρίδα τους λόγω τρομοκρατικών επιθέσεων ή/και φυλετικών διώξεων).

Τελειώνοντας αυτό το μικρό σημείωμα θέλω να πω ότι ξεκίνησα να συναντήσω τους Γιατρούς του Κόσμου στη Μόρια με τον μεγαλύτερο δυνατό σεβασμό αλλά, μετά από τις συναντήσεις μας, νιώθω ακόμη περισσότερη εκτίμηση για αυτά που προσφέρουν αλλά και ακόμη περισσότερη έγνοια για την ψυχική τους καταπόνηση! Κατά τη γνώμη μου, η ΕΨΕ μπορεί και χρειάζεται να συνεχίσει και να διευρύνει την παρουσία της στο πλευρό τους.